

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний

Кафедра психології та педагогіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декаан гуманітарно-педагогічного факультету

Л.Л. Станіславова

24 серпня 2020 р.

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна Психологія управління

Освітньо-професійна програма Психологія

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Варгата Оксана Валеріївна
Профайл викладача	http://psy.khnu.km.ua/vargata-oksana-valeriyivna/
E-mail викладача(ів)	oksana.vargata@gmail.com
Контактний телефон	+380673790119
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/enrol/index.php?id=7168
Навчальний рік	2020-2021
Консультації	Очні: за розкладом он-лайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин						Курсовий проєкт	Курсова робота	Форма семестрового контролю	
				Кредити СКТС	Години	Аудиторні заняття				Індивідуальна робота студента	Самостійна робота, в т.ч. ІРС			залік	іспит
						Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття						
В	Д	2	4	4,0	120	45	15		30		75			+	

Анотація дисципліни

Психологія управління сприяє формуванню психологічної компетентності для успішної професійної діяльності та знайомить студентів із загальними засадами психології управління; психологією особистості керівника; психологічними закономірностями управлінської діяльності, лідерства та керівництва; дисципліна орієнтована на оволодіння навичками постановки і вирішення дослідницьких завдань в галузі психології управління; володіння навичками ділового спілкування та психологічними прийомами підготовки й ведення ділових бесід та переговорів; володіння методами діагностики психологічних бар'єрів в управлінській діяльності та методами психокорекції конфліктної поведінки працівників в організації; володіння методами саморегуляції та управління стресом й профілактикою дистресу; володіння технологією формування управлінської культури та розробкою впровадження програми діагностики і корекції психологічного клімату у колективі. При викладанні дисципліни використовуються традиційні та сучасні технології, зокрема: інформаційна лекція, проблемна лекція, лекція-візуалізація, бінарна лекція, лекція-бесіда; практичні та семінарські заняття (семінар-бесіда; семінар-тренінг, проблемний семінар); інноваційні технології навчання: особистісно-орієнтована технологія навчання, розвивальна технологія навчання, ігрові технології навчання, технологія проблемного навчання та методи інтерактивного навчання: бесіди, дискусії, педагогічні задачі та ситуації, мозковий штурм (брейнстормінг), метод кейсів, метод «ажурної пилки», дидактичні ігри; самостійна робота (виконання індивідуальних творчих завдань).

Мета і завдання дисципліни

Метою дисципліни «Психологія управління» є ознайомити студентів з методологічно-концептуальними засадами психології управління та сформувати практичні навички застосування психологічних знань в управлінській діяльності.

Основним завданням дисципліни є опанування основним інструментарієм вивчення психологічних закономірностей і специфіки управлінської, організаційної, методичної, інноваційної діяльності; сформувати навички і вміння щодо ефективного вирішення психолого-управлінських проблем в сучасних організаціях.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен бути здатним: застосовувати загальні засади психології управління; аналізувати психологічні концепції особистості керівника та застосовувати їх в управлінській практиці; обґрунтовувати психологічні закономірності управлінської діяльності, лідерства та керівництва; проводити вивчення закономірностей психічної діяльності, індивідуально-психологічних особливостей особистості та здійснювати спостереження за психічними станами працівників; володіти навичками постановки і вирішення дослідницьких завдань в галузі психології управління; володіти навичками ділового спілкування та психологічними прийомами підготовки й ведення ділових бесід та переговорів; володіти методами діагностики психологічних бар'єрів в управлінській діяльності та методами психокорекції конфліктної поведінки працівників в організації; володіти методами саморегуляції та управління стресом й профілактикою дистресу; володіти технологією формування управлінської культури та розробкою впровадження програми діагностики і корекції психологічного клімату у колективі.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	7
1	Загальні засади психології управління	Психологія управління як галузь психологічної науки	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 1. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 10-21; [2] с. 8-18; [3] с. 8-18; [4] с. 8-11
2		Історія та сучасний стан розвитку психології управління	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 2. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 10-21; [2] с. 8-18; [3] с. 8-18; [4] с. 8-11
3	Психологія особистості в структурі психології управління	Індивідуально-психологічні властивості особистості в системі управління	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 3. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 39-48; [2] с. 59-60; [3] с. 56-76
4		Мотиваційно-емоційна сфера особистості в управлінській діяльності	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 4. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 39-48; [2] с. 59-60; [3] с. 56-76
5	Психологічні концепції особистості керівника	Класичні теорії в психології управління	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 5. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 48-58; [2] с. 18-24; [3] с. 56-76
6		Гуманістичні теорії в психології управління	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 6. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 48-58; [2] с. 18-24; [3] с. 56-76
7	Становлення особистості керівника в психології управління	Феномен керівника в історії розвитку суспільства	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 7. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 58-72; [2] с. 59-69; [3] с. 56-76
8		Управлінські ролі керівника в психології управління	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 8. Підготовка до	5	[1] с. 58-72; [2] с. 59-69; [3] с. 56-76

			виконання і захисту індивідуального творчого завдання		
9	Психологія стилів керівництва в психології управління	Психологічні особливості стилів керівництва	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 9. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 22-34; [2] с. 69-84; [3] с. 154-158; [4] с. 22-29
10		Психологічні типи керівників	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 10. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 22-34; [2] с. 69-84; [3] с. 154-158; [4] с. 22-29
11	Психологія управлінської діяльності	Соціально-психологічна специфіка ділового спілкування в управлінській діяльності	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 11. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 93-120; [2] с. 90-99; [3] с. 154-158; [4] с. 15-20
12		Комунікативний потенціал особистості керівника	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 12. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 93-120; [2] с. 90-99; [3] с. 154-158; [4] с. 15-20
13	Психологічний зміст функцій управління	Психологічні особливості реалізації функцій управління	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 13. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 99-113; [2] с. 38-48; [3] с. 107-120; [4] с. 15-17
14		Психологічні особливості планування та прийняття рішень	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 14. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[1] с. 99-113; [2] с. 38-48; [3] с. 107-120; [4] с. 15-17
15	Психологія конфліктів та шляхи подолання стресів в управлінській діяльності	Техніки управління стресом та методи психокорекції конфліктної поведінки	Опрацювання лекційного матеріалу та літератури, підготовка до практичного заняття за темою 15. Підготовка до виконання і захисту індивідуального творчого завдання	5	[2] с. 48-58; [5] с. 21-28; [4] с. 1-53 [3] с. 73-99; [4] с. 73-99

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу в Університеті відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Студент денної та заочної форми навчання зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, практичні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набуті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (<http://khnu.km.ua/root/files/01/06/03/006.pdf>). Виконуючи самостійну роботу з дисципліни, студент має дотримуватися політики доброчесності. У разі наявності плагіату він отримує незадовільну оцінку і має виконати завдання за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання академічних досягнень студента здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за чотирибальною шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих позитивно з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання складається з таких елементів: тестовий контроль, виконання проектної роботи, захист індивідуальних творчих завдань, семестровий контроль (залік). Студент, який набрав позитивний середньозважений бал за поточну роботу і не здав семестровий контроль (залік), вважається невстигаючим.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота				Самостійна, індивідуальна робота					Семестровий контроль		
Тестовий контроль			Проектна робота		Захист ІТЗ					залік	
ТК 1-4	ТК 5-8	ТК 9-12	ТК 13-15	ПР 1-8	ПР 9-15	ІТР 1-3	ІТР 4-6	ІТР 7-9	ІТР 10-12	ІТР 12-15	за рейтингом
ВК 0,3				0,4		0,3					0

Умовні позначення: ВК – ваговий коефіцієнт, Т – тема дисципліни, ПР- проектна робота, ІТЗ – індивідуальні творчі завдання.

Пропущене заняття студент зобов'язаний відпрацювати у встановлений викладачем термін, але не пізніше, ніж за два тижні до кінця теоретичного навчання у семестрі.

Критерії оцінювання за видами робіт

Оцінювання тестових завдань

Підсумковий тест і тест для поточного контролю для кожного студента складається з двадцяти тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, становить 20. Оцінювання здійснюється за чотирибальною шкалою. На тестування відводиться 20 хвилин.

Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту, представлена у нижченаведеній таблиці

Сума балів за тестові завдання	1-11	12-16	17-18	19-20
Оцінка за 4-бальною шкалою	2	3	4	5

Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. При цьому усі графи для відповідей мають бути заповнені цифрами, що відповідають правильним, на погляд студента, відповідям.

Якщо студент отримав негативну оцінку, то він має перездати її в установленому порядку, але обов'язково до терміну наступного контролю. У випадку, коли студент не виконав індивідуальний план з дисципліни у заплановані терміни без поважних причин, то під час відпрацювання заборгованості при позитивній відповіді йому виставляється оцінка «задовільно».

Оцінювання індивідуальних творчих завдань

Індивідуальне творче завдання передбачає розробку опорного конспекту. Структурування інформації в опорному конспекті складається з таких елементів: по-перше, інформація повинна бути розподілена на групи та підгрупи згідно з певним критерієм, по-друге, виокремлені групи мають бути логічно пов'язані, вибудовані в необхідному порядку (за важливістю, за інтенсивністю тощо). При оцінюванні індивідуальних творчих завдань враховуються відповідні показники та бали, які відповідають вимогам щодо оформлення опорного конспекту.

Критерії оцінювання індивідуальних творчих завдань

№/№	Показники	Кількість балів
	Відповідність теми (чи дозволяють зібрані матеріали вирішити основні проблеми, навколо яких можна генералізувати (об'єднувати) змістовні блоки ОК).	1
	логічність та послідовність (наявність логіки, грамотність оформлення блоків, зв'язок форми подання матеріалів і змісту).	1
	інформативність (достовірність інформації та її характер (достатній обсяг, всебічний розгляд, повнота висвітлення проблеми), понятійний апарат, актуальність запропонованої інформації).	1
	оригінальне використання різних способів акцентування у межах смислових блоків (колір, лінія, шрифт, просторове розташування та ін.).	1
	Оригінальність та креативність.	1
Загальна кількість балів		5

Оцінювання проектної роботи

Проектна робота складається з таких елементів: теоретичного та практичного завдання. Кожний показник оцінюється відповідною кількістю балів. Узагальнена оцінка за проектну роботу виводиться як середньоарифметичне з усіх завдань та округлюється відповідно до інституційної шкали.

Критерії оцінювання проектної роботи

№/№	Показники	Кількість балів
1.	Значущість і актуальність висунутих проблем, адекватність тематиці, яка вивчається, конкретність використаних методів досліджень і обробки одержаних результатів.	1
2.	Активність кожного учасника проекту	1
3.	Переконливість прийнятих рішень, уміння аргументувати свої висновки	1
4.	Естетика оформлення результатів проведеного проекту.	1
5.	Уміння відповідати на питання опонентів, лаконічність і аргументованість відповідей кожного члена групи	1
Загальна кількість балів		5

Семестровий контроль (залік)

Залік виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці Співвідношення.

Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Інституційна оцінка, критерії оцінювання	
		Бал	Опис
A	4,75 – 5,00	5	<i>Відмінно</i> – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь і навичок.
B	4,25 – 4,74	4	<i>Добре</i> – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками.
C	3,75 – 4,24	4	<i>Добре</i> – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.
D	3,25 – 3,74	3	<i>Задовільно</i> – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією.
E	3,00 – 3,24	3	<i>Задовільно</i> – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання.
FX	2,00 – 2,99	2	<i>Незадовільно</i> – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни.
F	0,00 – 1,99	2	<i>Незадовільно</i> – необхідна серйозна робота і повторне вивчення дисципліни.

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Загальні засади психології управління.
2. Психологія управління як галузь психологічної науки.
3. Предмет, об'єкт і завдання психології управління.
4. Структура, функції та основні категорії психології управління.
5. Історія і сучасний стан розвитку психології управління.
6. Основні джерела та передумови виникнення психології управління як самостійної галузі знання.
7. Зародження і розвиток ідей психології управління в лоні філософії та соціології.
8. Формування психологічних знань про управління в теорії управління та у сфері психології.
9. Становлення і розвиток зарубіжної психології управління.
10. Становлення і розвиток вітчизняної психології управління.
11. Психологія особистості в структурі психології управління.
12. Психологічні властивості особистості та їх урахування в психології управління.
13. Поняття особистості в психології управління Співвідношення понять «індивід», «індивідуальність», «особистість» в психології управління.
14. Індивідуально-психологічні, психофізіологічні властивості особистості та їх урахування в психології управління.
15. Особливості поведінки особистості у групі.
16. Активність особистості як форма вияву її індивідуальності, творчості та професіоналізму.
17. Сучасні психологічні теорії та їх використання в управлінській практиці
18. Теорії особистості в психології управління.
19. Психологія особистості керівника в психології управління.
20. Феномен керівника в історії розвитку суспільства.
21. Керівник (лідер) як об'єкт психологічного дослідження.
22. Управлінські ролі керівника.
23. Соціальні позиції та ролі керівника
24. Психологічні особливості стилів керівництва в психології управління.

25. Психологічні типи керівників.
26. Труднощі, вимоги та обмеження у роботі керівників.
27. Якості і риси керівника.
28. Детермінанти та механізми розвитку особистості керівника.
29. Проблема статі в управлінні.
30. Ортобіоз особистості керівника.
31. Регресивний розвиток керівника та управлінська деформація.
32. Психологія управлінської діяльності.
33. Психологічна структура управлінської діяльності.
34. Морально-психологічні засади управлінської діяльності.
35. Психологія професіоналізму управлінської діяльності.
36. Соціально-психологічна специфіка ділового спілкування в управлінській діяльності.
37. Сутність і особливості ділового (управлінського) спілкування.
38. Ділове спілкування як засіб управлінського впливу.
39. Психологічний зміст функцій управління.
40. Психологічні особливості планування і прийняття управлінських рішень.
41. Професійний стрес в управлінській діяльності
42. Синдром професійного «вигорання».
43. Шляхи та техніки подолання стресу у професійній діяльності керівників
44. Психологія конфліктів в управлінні та шляхи їх розв'язання
45. Сутність і види конфліктів в організації
46. Основні джерела і причини виникнення конфліктів в управлінні
47. Форми й типи поведінки людини в конфліктній ситуації
48. Принципи і методи подолання конфліктів в управлінні
49. Формування прийняттого соціально-психологічного клімату в організації
50. Методи психокорекції конфліктної поведінки.

Рекомендована література

Основна література

1. Собченко О. М. Психологія управління : навч. посіб. / О. М. Собченко, Л. Д. Подольська. – Київ : Кондор, 2013. – 196 с.
2. Прищак М. Д. Психологія управління в організації : навч. посіб. / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Вінниця, 2016. – 150 с.
3. Психологія управління : курс лекцій для студентів денної і заочної форм навчання напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія» / укладач О. С. Юрков. – Мукачєво : МДУ, 2017. – 179 с.
4. Слободянюк А. В. Психологія управління та конфліктологія : навч. посіб. для практичних та семінарських занять / А. В. Слободянюк, Н. О. Андрущенко. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 120 с.

Додаткова література

5. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти : монографія / Л. М. Карамушка. – Київ : Ніка-Центр, 2000. – 332 с.
6. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Л. М. Карамушка– Київ : Либідь, 2004. – 424 с.
7. Конфліктологія : учебник / под. ред. О. З. Муштука. – 2-е изд. – М. : МФПА, 2011. – 320 с.
8. Кулініч І. О. Психологія управління : підручник / І. О. Кулініч– Київ : Знання, 2011. – 415 с.
9. Лозниця В. С. Психологія менеджменту: навч. посіб. / В. С. Лозниця. – Київ : ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2000. – 512 с.
10. Ложкін Т. В. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : навч. посібник / Т. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. – Київ : ВД "Професіонал", 2006. – 416 с.
11. Методичні рекомендації "Профілактика професійного вигорання працівників соціальної сфери" / за заг. ред. М. А. Авраменка. – Лютіж : Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, 2008. – 53 с.
12. Орбан-Лембрик Л. Е. Основи психології управління : монографія / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 426 с.
13. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Київ : Академвидав, 2003. – 568 с.
14. Перегончук Н. В. "Професійне вигорання" як фактор розвитку особистості педагога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Перегончук Наталія Василівна ; ДВНЗ "Ун-т менеджменту освіти". – Київ, 2011. – 219 с.
15. Пірен М. І. Конфліктологія : підручник / М. І. Пірен– Київ : МАУП, 2003. – 360 с.
16. Савельєва В. С. Психологія управління : навч. посіб. / В. С. Савельєва. – Київ : Професіонал, 2005. – 320 с.
17. Стадник В. В. Менеджмент : підручник. / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – Вид 2-ге. вип. доп. – Київ : Академвидав, 2007. – 472 с.
18. Юрков О. С. Психологія управління : опорний конспект / О. С. Юрков, Т. Ю. Бубряк. – Мукачєво : МДУ, 2013. – 94 с.
19. Слободянюк А. В. Психологія управління та конфліктологія : навч. посібник / А. В. Слободянюк, Н. О. Андрущенко. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 120 с.
20. Туріщева Л. В. Психологія управління : навч. посіб. / Л. В. Туріщева. – Харків : Основа, 2005. – 160 с.
21. Урбанович А. А. Психологія управління / А. А. Урбанович. – Минск : Харвест, 2003. – 640 с.
22. Ходаківський Є. І. Психологія управління : навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 608 с.

23. Ходаківський Є. І. Психологія управління : підручник / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – 664 с.